

Ľudovít MÁČAJ: PROBLEMATIKA VYMEDZENIA POJMU PRÁVNEJ OCHRANY PÔDY AKO SÚČASTI ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA¹

Abstrakt

Ochrana pôdy na Slovensku je stále veľmi diskutovanou a významnou témou. Aj keď sa nedávno stala predmetom politického záujmu, najmä kvôli prijatiu regulácií nakladania s jej vlastníctvom, nemôžeme zabúdať, že má aj mnohé ďalšie aspekty, ako napríklad spoločenské alebo ekonomické.

V tomto článku sa zameriavame na právny základ a reguláciu tejto ochrany. Je upravená v mnohých právnych predpisoch a zasahuje do viacerých oblastí, od všeobecnej ochrany pôdy, lesníctva a lesného hospodárstva, starostlivosti o poľnohospodársku pôdu, právnych vzťahov pri užívaní pôdy, pozemkových spoločností, až po mnohé iné. Článok hľadá rozdiely medzi právnou ochranou pôdy (pozemkov) ako predmetu právnych vzťahov a právnou ochranou pôdy ako zložky životného prostredia.

Abstract

Soil protection in Slovakia is still a highly discussed and important issue. Although it has recently become the subject of political interest, mainly due to the adoption of land management and ownership regulations, we cannot forget that it also has many other aspects, such as social or economic.

In this article, we focus on the legal basis and regulation of this protection. It is regulated in many legal regulations and affects several areas, from general soil protection, forestry and forest management, care of agricultural land, legal relations in land use, land associations, to many others. The article looks for differences between the legal protection of land as the subject of legal relations and the legal protection of soil as a component of the environment.

Kľúčové slová: pozemky, pôda, ochrana pozemkov, ochrana pôdy, poľnohospodárstvo, lesníctvo

Key words: land, soil, protection of land, protection of soil, agriculture, forestry

Autor

Mgr. Ľudovít Máčaj, PhD.
ludovit.macaj@uniba.sk
Univerzita Komenského
Šafárikovo námestie č. 6, 81000
Bratislava
Slovakia

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia grantu č. APVV-19-0494 s názvom „Efektívne pozemkové úpravy“ udeleného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja (APVV).

Úvod

Ochrana pôdy sa v ostatných rokoch stala častou témou spoločenskej diskusie na Slovensku. Zahrňuje v sebe mnohé aspekty, od sociálnych, ekonomických, environmentálnych až po právne. Práve tieto aspekty majú najvýznamnejší vplyv, keďže zabezpečujú, že individuálne povinnosti pri užívaní pôdy sú dodržiavané konkrétnymi subjektmi a tým je zabezpečená jej praktická ochrana. Táto téma sa stala veľmi populárnou na Slovensku najmä v roku 2014, keď skončilo prechodné obdobie po vstupe do Európskej únie, a subjektom z iných členských štátov už viac neboli obmedzené práva nadobúdania vlastníctva poľnohospodárskej pôdy a lesných pozemkov na Slovensku. Keďže tieto pozemky sa stali predmetom voľného pohybu tovaru a kapitálu v Európskej únii, vyvolalo to vlnu nespokojnosti a obáv o budúcnosť slovenskej, predovšetkým poľnohospodárskej pôdy medzi mnohými ľuďmi. S touto udalosťou sa téma ochrany pôdy dostala opäť do popredia po mnohých rokoch. Na druhej strane sa však ukázalo, že téma ochrany pôdy bola dlhodobo zabudnutá, a v súčasnosti sa tiež zabúda, že okrem regulácie vlastníckych alebo nájomných vzťahov k poľnohospodárskej pôde zahŕňa aj mnohé ďalšie oblasti.

Hoci sa pojem „ochrana pôdy“ často spomína v odbornom a bežnom jazyku, musíme povedať, že tomuto pojmu chýba konkrétna definícia. Chceme preto v tomto texte túto tému viac priblížiť.

1. Predmet ochrany pôdy

Pri diskusii o téme ochrany pôdy musíme začať rozlišovaním dvoch základných výrazov, a to pôda a pozemok.

Pod pojmom *pôda* rozumieme súčasť životného prostredia, objektívne existujúcu časť povrchu Zeme, ktorá sa nazýva aj pedosféra. Právnu definíciu nachádzame v zákone č. 220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy a o zmene zákona č. 245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 220/2004 Z. z.“), podľa ktorého sa jedná o *prírodný útvar, ktorý vzniká bezprostredne na zemskom povrchu ako produkt vzájomného pôsobenia klimatických podmienok, organizmov, človeka, reliéfu a materských hornín*.² Napriek prítomnosti tejto legálnej definície nejde o pojem právny, ale väčšmi pojem iných vedných disciplín. Pôda ako taká nepredstavuje vec, ale skôr kvalitu, vlastnosť (tzv. kultúru) toho, čo sa nachádza na konkrétnej časti zemského povrchu. Ani právna regulácia ďalej s týmto všeobecným pojmom zväčša nepracuje, je tomu tak len pri kategorizácii určitých druhov pôdy, ktoré sú definované samostatne (ako je napríklad poľnohospodárska pôda, pojem taktiež definovaný v zákone č. 220/2004 Z. z.), alebo legálnu definíciu niektorých súvisiacich pojmov vôbec nepozná (lesná pôda ako pojem používaný v Ústave Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava“). Napríklad Štefanovič pôdu definuje v najširšom zmysle ako povrch Zeme, povrch našej krajiny, ohraničený hranicami našej republiky.³ Podobne sa s týmto konceptom vysporiada aj česká vedecká literatúra, ktorá tiež charakterizuje pôdu ako najvyššiu časť povrchu Zeme. Na druhej strane však poukazuje na to, že legislatíva častejšie pracuje s pojmami ako pozemok, parcela, či územie.⁴

² § 2 písm. a) zákona č. 220/2004 Z. z.

³ ŠTEFANOVIČ, M.: *Pozemkové právo*. Bratislava: Eurounion, 2010, s. 17.

⁴ PEKÁREK, M. a kol.: *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 11.

Naopak, pozemok je v zákone č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „katastrálny zákon“) definovaný ako *časť zemskeho povrchu oddelená od susedných častí hranicou územnej správnej jednotky, katastrálneho územia, zastavaného územia obce, hranicou vymedzenou právom k nehnuteľnosti, hranicou držby alebo hranicou druhu pozemku, alebo rozhraním spôsobu využívania pozemku*.⁵ Jedná sa teda v tomto prípade o konkrétnu vec, nehnuteľnosť, ktorá je predmetom právnych vzťahov, je možné s ňou disponovať v závislosti od potrieb vlastníkov a iných oprávnených osôb.

Katastrálny zákon rozlišuje niekoľko typov pozemkov podľa ich druhu (tzv. kultúry). Ide o *ornú pôdu, chmeľnice, vinice, záhrady, ovocné sady, trvalé trávne porasty, lesné pozemky, vodné plochy, zastavané plochy a nádvoría, ostatné plochy, a ostatné poľnohospodárske plochy*.⁶ Toto sa odráža v tom, ako môže byť pozemok využívaný, či už v oblasti poľnohospodárstva, lesného hospodárstva alebo iného užívania. Z tejto definície však môžeme na základe metódy konkretizácie odvodiť, ktoré typy pozemkov sú pokryté ktorými režimami ochrany pôdy. Každý typ pozemku si vyžaduje vlastné režimy ochrany. Inak to bude v prípade poľnohospodárskej pôdy, či lesných pozemkov, a inak napríklad v prípade zastavaných plôch a nádvorí.

Tieto rozdiely spôsobujú ďalšie odlišnosti v ich ochrane. Zatiaľ čo ochrana pôdy znamená ochranu environmentálnych a pôdohospodárskych aspektov pôdy, užívanie pôdy a výslednú pôdohospodársku alebo inú produkciu, ochrana pozemku sa chápe ako ochrana práv (a právnych vzťahov) k nemu viazaným. V našej spoločnosti sa však dlhodobo kladie najväčší dôraz na ochranu vlastníckych práv, a práve to je predmet politických diskusií.

Avšak, ako vždy a všade v prípade právnických problémov, všetko začína v nepresnosti používania pojmov. V bežnej reči sa to, čo vyššie označujeme ako ochrana pozemku, označuje len ako ochrana pôdy. Ale nejedná sa len o hovorovú nepresnosť – táto skutočnosť má legálny podklad. Preto musíme pod ochranu pôdy v niektorých prípadoch zahrnúť aj ochranu pozemku.

Je to spôsobené tým, že toto vyššie uvedené, na prvý pohľad jasné a zrejmé členenie sa v praxi komplikuje. A to povedzme aj cez vymedzenie pojmu poľnohospodárska pôda. Tá je v zákone č. 220/2004 Z. z. definovaná ako produkčne potenciálna pôda evidovaná v katastri nehnuteľností ako orná pôda, chmeľnice, vinice, ovocné sady, záhrady a trvalé trávne porasty. Teda pojem poľnohospodárska pôda sa odvíja od určenia druhu pozemku.⁷ Pojem lesná pôda, ako uvádzame vyššie, ani nemá vlastnú legálnu definíciu a používa ho len Ústava.

Zo všetkých pôdných typov je možné považovať za predmet ochrany pôdy na prvom mieste poľnohospodársku pôdu aj lesnú pôdu. Má to svoje kvantitatívne opodstatnenie – tvoria veľkú väčšinu celého územia Slovenskej republiky. No ide tu aj o kvalitatívne vymedzenie. Pod ochranu pôdy totiž môžeme zahrnúť aj iné typy pozemkov, ale len do takej miery, v akej sa zameriavame na charakteristiky samotnej pôdy. Pokiaľ ide o zastavané plochy a nádvoría, prípadne ostatné plochy, ich úprava je predovšetkým predmetom územnoplánovacích a stavebných predpisov a všeobecne podlieha najmä stavebnému právu.

Poľnohospodárska pôda je základom a východiskovým bodom pre ochranu pôdy. Pojem ochrana pôdy bol vždy chápaný predovšetkým v súvislosti s poľnohospodárskou pôdou, a iné

⁵ § 3 ods. 1 katastrálneho zákona.

⁶ § 9 katastrálneho zákona.

⁷ § 2 písm. b) zákona č. 220/2004 Z. z.

typy pozemkov boli do tohto pojmu zahrnuté až neskôr. Základné ustanovenia v oblasti ochrany poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy sú v slovenskom právnom poriadku v samotnej Ústave. Obsahuje ich najmä po zmene na základe Ústavného zákona č. 137/2017 Z. z., ktorý pridal nový čl. 44 ods. 5, podľa ktorého: *Pol'nohospodárska pôda a lesná pôda ako neobnoviteľné prírodné zdroje požívajú osobitnú ochranu zo strany štátu a spoločnosti*. Bol upravený aj predpis čl. 44 ods. 4, podľa ktorého: *Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ochranu poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov*.

Tieto ustanovenia sú z veľkej časti deklaratórne a ich implementácia prebieha prostredníctvom čl. 44 ods. 6, ktorý odkazuje na konkrétnu zákonnú reguláciu. Avšak prijatie tejto ústavnej normy bolo dôležité v tom, že Ústava poukázala na dôležitosť poľnohospodárskej a lesnej pôdy ako súčasti životného prostredia. Keďže systematicky zahrnula tieto ustanovenia do časti, ktorá reguluje právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva, môžeme predpokladať, že hlavným cieľom prijatia tejto regulácie bola ochrana životného prostredia. Skutočnosť je však trochu komplikovanejšia. Avšak z dôvodovej správy vyplýva, že hlavným cieľom tohto dodatku bolo zabrániť špekulatívnemu nákupu pôdy a zároveň zaväzovať štát k zabezpečeniu ochrany poľnohospodárskej a lesnej pôdy, podporovať vidiecky charakter života a chrániť pôdu tým, že ju definuje a odlišuje od iných bežných vecí ako predmet právnych vzťahov. Preto je v dôvodovej správe k návrhu tohto ústavného zákona ochrana pôdy vnímaná predovšetkým prostredníctvom regulácie získavania vlastníckych práv.⁸ Je to opätovne nešťastné miešanie týchto dvoch prístupov – ktoré sa síce v praxi nedajú oddeliť, ale predsa sú vo svojej podstate veľmi rozdielne.

2. Akým spôsobom chránime pôdu?

Môžeme teda rozlišovať dva základné spôsoby, ako môže byť pôda chránená, a podľa toho môžeme vymedziť aj pojem ochrana pôdy.

1. Pojem ochrana pôdy **ako súčasti životného prostredia** sa týka užívania pozemkov, ochrany pôdy, zásad trvalo udržateľného využívania (najmä poľnohospodárskej pôdy) a obhospodarovania pôdy a prevencie strát územia. Ide predovšetkým o zmenu poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy na iné druhy pozemkov, najmä zastavané plochy a nádvorcia. Tento fenomén môže súvisieť s rozširovaním výstavby v blízkosti väčších miest, výstavbou rozvojových projektov, nových tovární a podobne. Podobne platí v prípade lesných pozemkov, kde ide o ochranu výmery lesných pozemkov s cieľom prevencie straty lesných porastov na väčšom území.

S týmto environmentálnym aspektom blízko súvisí aj ochrana pôdy ako pôdohospodárskeho nástroja, a tá sa vzťahuje napríklad na poskytované podpory farmárom formou konkrétnych dotácií poskytovaných z európskych finančných mechanizmov, štátneho rozpočtu alebo iných zdrojov. Je regulovaný legislatívou týkajúcou sa poľnohospodárstva a ochrany pôdy ako predmetu pôdohospodárstva. Rovnaké platí aj pre lesníctvo, kde sa lesná pôda môže považovať za nástroj pre lesné hospodárstvo. V tomto ohľade je ochrana lesnej pôdy primárne zameraná na využitie lesného hospodárstva, ale aj na funkcie ochrany lesa.

⁸ Návrh poslancov Národnej rady Slovenskej republiky Andreja DANKA, Evy ANTOŠOVEJ, Jaroslava PAŠKU a Tibora BERNAŤÁKA na vydanie ústavného zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

2. Ešte frekventovanejší je však v bežnom používaní pojem **ochrany pôdy ako ochrany vlastníckeho práva k pozemku**. V praxi sa to môže realizovať reguláciou nadobúdania vlastníctva, tiež reguláciou prenájmu a akéhokoľvek nakladania s vlastníctvom a inými vyplývajúcimi vecnými právami k pozemkom. Existuje mnoho ďalších nástrojov pre tento druh ochrany, napríklad opatrenia na boj proti protiprávnemu záberu poľnohospodárskej pôdy alebo lesnej pôdy, teda jej využitiu na iný než zákon predpokladaný účel bez právneho titulu. V prípade právnej ochrany pozemku hovoríme buď o obmedzeniach pri výkone vlastníckeho práva (alebo iných vecných práv) k pozemku. Tieto zásahy alebo obmedzenia môžu nadobúdať formu zasahovania do *ius utendi*, teda práva používať vec, pri výkone a správe poľnohospodárskej pôdy alebo lesnej pôdy. Ide o zásahy aj do *ius disponendi*, teda práva nakladať s vecou. Avšak tieto obmedzenia nemožno vnímať izolovane, ale v celkovom kontexte, a je potrebné zohľadniť vhodné funkčné prepojenia aj v súvislosti s územným plánovaním a rozhodnutiami o využívaní pôdy.⁹

3. Dôvody ochrany pôdy ako súčasti životného prostredia

V ďalšom texte teda pracujeme s pojmom ochrany pôdy ako súčasti životného prostredia. Okrem definovania tohto typu ochrany je možné pozerieť na otázku právnej ochrany pôdy cez prizmu vplyvov a okolností, v ktorých je potrebné ju chrániť. Znova musíme predpokladať, že s rôznymi druhmi pozemkov musíme zaobchádzať rozdielne. Napríklad práve v prípade konkrétnych druhov poľnohospodárskej pôdy je ich ochrana primárne zameraná na zachovanie ich výmery a celkovú bonitu, predovšetkým prostredníctvom kvalitného hospodárenia. To isté platí pre lesnú pôdu, ktorá však má vlastný ochranný režim stanovený v osobitných predpisoch. Na druhej strane, v prípade zastavaných plôch a nádvorí je situácia odlišná a postupy na zmenu iných pozemkov na stavebné pozemky by mali byť zahrnuté do koncepcie ochrany pôdy, keďže následná ochrana je už pokrytá inými postupmi (územné plánovanie, povolenia na využívanie pôdy a stavebné povolenia). V tomto prípade už nehovoríme o ochrane pôdy v užšom slova zmysle, pretože tieto postupy sú už upravené v rámci územného plánovania a stavebného konania, hoci v širšom zmysle môže ochrana pôdy zahŕňať aj túto dimenziu.

Pri spomínaní dôvodov a potreby ochrany pôdy musíme najprv zamerať pozornosť na spôsoby, akými sa používa, ktorými môže byť poškodená alebo degradovaná. Tieto prípady sú predovšetkým v sektore poľnohospodárstva a lesníctva, vzhľadom na vyššie uvedené kategórie pôdy.

V poľnohospodárstve musíme rozlišovať medzi faktickou činnosťou, ktorá nie je podnikaním a nie je právne relevantná, a poľnohospodárstvom ako činnosťou na dosiahnutie zisku. V tomto prípade, aj keď nie sa ex lege nejedná o živnosť¹⁰, niektoré činnosti spojené s poľnohospodárstvom sú živnosťami podľa zoznamu odporúčaných živností vydaného Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, alebo sa radia medzi viazané živnosti podľa zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „živnostenský zákon“). Avšak v samotnom poľnohospodárstve je možné podnikáť rôznymi spôsobmi, napríklad ako samostatne hospodáriaci roľník podľa § 12a zákona č. 105/1990 Zb. v znení neskorších predpisov, obchodné spoločnosti alebo družstvá podľa ustanovení Obchodného zákonníka, ako aj pozemkové spoločenstvá podľa § 2 zákona č. 97/2013 Zb. o pozemkových spoločenstvách v znení neskorších predpisov.

⁹ KOCOUREK, T.: *Omezení vlastníckého práva k pozemkům ve prospěch životního prostředí*, Praha: Leges, 2012, s. 77.

¹⁰ § 3 ods. 2 písm. e) živnostenského zákona.

V prípade podnikania v lesnom hospodárstve (alebo lesníctva) nie je jeho legislatíva tak podrobná. Podobne ako v prípade poľnohospodárstva, sa nejedná o živnosť. Na druhej strane aj v tomto prípade sú niektoré činnosti spojené s lesníctvom na zozname voľných živností, iné druhy sú regulované živnostenským zákonom ako viazané živnosti. Podnikanie v sektore lesníctva samotného je však možné aj mimo živnosti, a to buď ako fyzická osoba - podnikateľ, obchodná spoločnosť, pozemkové spoločenstvo alebo akákoľvek právnická osoba, ktorá je povolená zákonom. Na rozdiel od poľnohospodárstva je však regulácia lesníctva viac zameraná na reguláciu samotného lesníctva než na to, kto je podnikateľ a na aké prevody vlastníctva dochádza.

Zatiaľ čo poľnohospodárstvo a lesníctvo sú činnosti, ktoré najviac zasahujú do využívania pôdy, nepochybne existujú aj iné činnosti, pri ktorých môže dôjsť k ohrozeniu alebo poškodeniu pôdy ako súčasťou životného prostredia. Predovšetkým sú to procesy územného plánovania a výstavby, ktoré zasahujú do využívania pôdy a kultúry. Územné plánovanie na miestnej, regionálnej alebo dokonca národnej úrovni slúži na zabezpečenie trvajúcej konzistencie všetkých prírodných, civilizačných a kultúrnych hodnôt v konkrétnych územiach s ohľadom na ochranu životného prostredia a jeho komponentov vrátane pôdy.

Existujú aj iné činnosti, nielen územné plánovanie a výstavba, ktoré majú vplyv na rôzne typy pôdy a môžu tvoriť dôvody na ochranu pôdy. Bez ohľadu na to, či určité druhy činností ovplyvňujú pôdu ako súčasť životného prostredia, alebo zasahujú do práv k vlastníckemu právu, prípadne iným vecným právam k pozemkom predstavujúcim poľnohospodársku alebo lesnú pôdu.

4. Prostriedky právnej ochrany pôdy ako zložky životného prostredia

Spôsoby, akými možno chrániť pôdu, majú viacero podôb a môžu sa realizovať rôzne. Preto sa v tejto časti budeme bližšie zaoberať spôsobmi, ako sa realizuje, resp. môže realizovať ochrana pôdy ako zložky životného prostredia.

Najprv treba poznamenať, že ochrana pôdy nie je zatiaľ dostatočne definovaná na úrovni Európskej únie. Hoci Európska komisia už 22. septembra 2006 prijala stratégiu s názvom "Tematická stratégia pre ochranu pôdy" (COM (2006) 231), napriek opakovaným snahám sa pripravovaná smernica neprijala a v dôsledku nesúhlasu niekoľkých členských štátov v roku 2014 Európska komisia svoj návrh novej smernice, upravujúcej európsky rámec právnej ochrany pôdy stiahla z legislatívneho procesu.¹¹ Zároveň však treba spomenúť, že bolo prijaté Uznesenie Európskeho parlamentu z 28. apríla 2021 o ochrane pôdy (2021/2548(RSP)), ktoré však nemá v danom prípade záväzný charakter. V tomto uznesení okrem mnohých iných prehlásení Európsky parlament uznal dôležitú úlohu zdravej pôdy ako najväčšieho suchozemského zachytávača uhlíka, ktorý slúži na jeho zachytávanie a ukladanie, najmä v kombinácii so súvisiacimi prínosmi mokradí a riešení blízkej prírody, čo musí pomôcť dosahovaniu cieľov v oblasti klímy do roku 2030, ako aj cieľa Únie dosiahnuť klimatickú neutralitu najneskôr do roku 2050. Európsky parlament zároveň vyzval Komisiu aj členské štáty k plneniu viacerých cieľov na úseku ochrany pôdy.

Veľmi dôležitým prostriedkom ochrany pôdy na vnútroštátnej úrovni je kataster nehnuteľností. V funkcii geometrického určenia, súpisu a popisu nehnuteľností podľa katastrálneho zákona slúži ako evidencia pozemkov aj ako evidencia s nimi súvisiacich práv. Samozrejme, má mnoho funkcií a nie všetky z nich možno zaradiť medzi nástroje ochrany pôdy. Skutočnosť, že sú pozemky zapísané v katastri nehnuteľností spolu so všetkými súvisiacimi právami, predstavuje už ochranu pôdy na všeobecnej úrovni. Takto, najmä prostredníctvom uplatňovania zásady formálnej publicity, sú chránené práva nielen vlastníkov

¹¹ STANKOVICS, P., TÓTH, G., TÓTH, Z.: Identifying Gaps between the Legislative Tools of Soil Protection in the EU Member States for a Common European Soil Protection Legislation. In *Sustainability*, 2018, roč.10, č. 8, 2886, s. 9.

a ostatných oprávnených osôb, ale aj záujmy spoločnosti a štátu v ochrane individuálnych záujmov - ako napríklad evidencia chránených oblastí.

Na druhej strane, špeciálna úloha katastra nehnuteľností ako nástroja ochrany pôdy spočíva v jeho úlohe orgánu s právomocou v katastrálnych konaniach. Práve v prípade konaní o povolení vkladu práv do katastra nehnuteľností sú povinné tieto zápisy vykonať iba vtedy, keď overili splnenie zákonných podmienok vyplývajúcich z katastrálneho zákona a špeciálnych predpisov, napríklad rôznych predpisov v oblasti ochrany životného prostredia alebo zákona č. 220/2004 Z. z. V prípade poľnohospodárskej pôdy sledujeme najmä tento zákon, podľa ktorého sa jeho ustanovenia týkajú ochrany charakteristík a funkcií poľnohospodárskej pôdy, zabezpečenia jej udržateľného hospodárenia a využívania, jej environmentálnych funkcií, ochrany jej výmery, postupov na zmenu druhu pôdy a postupov na odňatie poľnohospodárskej pôdy na nepoľnohospodárske účely. Tento zákon teda predpokladá aj postup pri odňatí poľnohospodárskej pôdy z poľnohospodárskeho pôdneho fondu z dôvodu jej iného využitia. Zákon ukladá povinnosť postupovať pri odňatí podľa prísnych zásad, a sťažuje takéto zmeny uložením povinnosti zaplatiť odvod.¹² Tieto smerujú k odňatiu pôdy len v rozsahu a za podmienok nevyhnutých na dosiahnutie účelu, na aký má byť pôda vyňatá. Zároveň má byť dodržiavaná snaha o zachovanie kvalitatívne najlepších typov poľnohospodárskej pôdy alebo vykonávať skrývku humusového horizontu poľnohospodárskej pôdy a vykonať opatrenia na jej účelné využívanie, ako aj rekultivovať narušenú poľnohospodársku pôdu.

V zásade je jeho hlavným cieľom zákona č. 220/2004 Z. z. chrániť environmentálne, ale najmä poľnohospodárske funkcie a zachovávať výmeru poľnohospodárskej pôdy. Hoci je pozemok predstavujúci poľnohospodársku pôdu bežná vec - nehnuteľnosť podľa ustanovení Občianskeho zákonníka, vzhľadom na jeho obmedzenú veľkosť, a v prípade poľnohospodárskej pôdy ešte viac potrebu starostlivosti a riziko nepomerne veľkého zníženia kvality a bonity, je predmetom, s ktorým nemožno zaobchádzať rovnako ako s inou vecou alebo obnoviteľným zdrojom.

Poskytovanie dotácií v poľnohospodárstve je veľmi dôležitým prostriedkom na ochranu poľnohospodárskej pôdy, ktorý si nepochybne zaslúži samostatnú zmienku. Hoci sú tieto dotácie poskytované na vykonávanie poľnohospodárstva ako činnosti, týkajú sa výlučne poľnohospodárskej pôdy. Tieto dotácie sú financované buď z finančných mechanizmov Európskej únie, alebo zo štátneho rozpočtu. Správcovským orgánom v tejto oblasti je Platobná agentúra poľnohospodárstva (ďalej len „PPA“), ako orgán verejnej správy poskytujúci podporu a dotácie, priamo podriadený Ministerstvu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky. Zároveň pôsobí ako správcovský orgán pre prvou líniovú priamu podporu v poľnohospodárskom sektore, okrem podpory projektov, podpory projektov, organizácie trhu a štátnej pomoci.

V prípade lesnej pôdy sú ustanovenia o ochrane lesa uvedené v časti štyri zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o lesoch“), ktorý stanovuje povinnosti obhospodarovateľa lesa - teda osoby, ktorá spravuje konkrétne lesné pozemky. Ten musí prijať preventívne opatrenia na zabránenie škodám na lese, ako aj ochranné a obranné opatrenia proti škodlivým prostriedkom.¹³

Zákon o lesoch poskytuje niekoľko prostriedkov na ochranu lesnej pôdy. Medzi nich patrí napríklad evidencia lesných pozemkov orgánmi verejnej správy v odvetví lesov, ktoré samy majú úlohu zabezpečiť dodržiavanie zákonných metód primeraného hospodárenia. Predovšetkým je to dodržiavanie ich určeného účelu na splnenie funkcií lesov, čo je obzvlášť dôležité v súvislosti s kategorizáciou lesov, a to nielen z hľadiska zákona o lesoch, ale aj iných lesníckych delení (napríklad lesné celky). Jedná sa o skutočnosti prakticky vyjadrené napríklad v Plánoch starostlivosti o lesy (bývalých lesných hospodárskych plánoch), ktoré sú nástrojom

¹² ŠTEFANOVIČ, M.: *Pozemkové právo*. Bratislava: Eurounion, 2010, s. 90.

¹³ TITTLVÁ, M.; PAPÁČEK, P.: *Zákon o lesoch. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer. 2018, s. 224.

štátu na zabezpečenie trvalo udržateľného hospodárenia v lesoch.¹⁴ Programy starostlivosti o lesy predstavujú určitý druh štátnej regulácie výkonu lesného hospodárstva. Jeho environmentálny aspekt by sa však nemal nepriamo prejavovať len v zmene jeho názvu, ale aj v konkrétnych opatreniach, ktoré jednotlivé plány môžu lesnému hospodárovi ukladať, napríklad s ohľadom na hospodárske spôsoby, ktoré sa v tých-ktorých lesných celkoch môžu uplatňovať. Hoci v tomto prípade sa jedná o starostlivosť o lesný porast a nie lesnú pôdu ako takú, existuje tu nespochybniteľné prepojenie týchto zložiek jedného, dôležitého a významného lesného ekosystému.

Jedným z dôležitých nástrojov a prostriedkov ochrany pôdy je aj ekologické poľnohospodárstvo. Zatiaľ čo nie je pochybnosťou o tom, že ochrana pôdy nie je v tomto prípade hlavným cieľom - hlavnou starosťou je výroba ekologických potravín, dodržiavanie ekologických postupov by malo taktiež viesť k ochrane pôdy. Ekologické poľnohospodárstvo je podľa svojho legislatívneho rámca súčasťou agrárneho práva, aj keď má niekoľko aspektov ochrany pôdy, ktoré by ho mohli zaradiť do regulácie pozemkového práva. Toto súvisí s otázkami, ako sú stanovenie povinností ekologického poľnohospodárstva, označovanie produktov ekologického poľnohospodárstva, podpora v tomto sektore a náležitý dohľad a sankcie.

Je samozrejmé, že ochrana pôdy ako súčasť životného prostredia je prítomná aj v iných oblastiach právnej regulácie. Snažili sme sa však poukázať aspoň na tie najdôležitejšie.

Záver

Cieľom tohto článku je poukázať na to, že predmet právnej ochrany pôdy nie je v súčasnosti jasne definovaný zákonodarstvom, keďže zasahuje do niekoľkých oblastí, od ochrany a využívania poľnohospodárskej pôdy, lesnej pôdy, ako aj iných druhov pôdy. Na základe vyššie uvedeného môžeme uzavrieť, že právnu ochranu pôdy je možné definovať ako súbor povinností a aktivít štátu, samospráv, spoločnosti, ako aj jednotlivých fyzických osôb a právnických osôb vedúcich k zachovaniu environmentálnych vlastností a jemnému využívaniu jednotlivých typov pôdy podľa ich kultúry. Tiež s ohľadom na vyššie uvedenú ústavnú definíciu môžeme povedať, že v úzkom zmysle ochrany pôdy môžeme chápať ako ochranu poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy. Na druhej strane v širšom zmysle môžeme pod ochranu pôdy zahrnúť všetky postupy a aktivity súvisiace s ochranou pôdy z hľadiska predmetu vlastníckych práv na pôdu.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

Knižné publikácie

KOCOUREK, T. *Omezení vlastnického práva k pozemkům ve prospěch životního prostředí*. Praha: Leges, 2012, 278 s. ISBN: 978-80-87576-10-6.

PEKÁREK, M. a kol. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita. 2015, 486 s. ISBN: 978-80-21077-50-8.

¹⁴ § 40 ods. 1 zákona o lesoch.

ŠTEFANOVIČ, M.: *Pozemkové právo*. Bratislava: Eurounion. 2010, 312 s. ISBN: 978-80-89374-10-6.

TITTLOVÁ, M.; PAPÁČEK, P.: *Zákon o lesoch. Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer. 2018, 224 s. ISBN: 978-80-8168-808-9.

Periodiká a zborníky

STANKOVICS, P., TÓTH, G., TÓTH, Z.: Identifying Gaps between the Legislative Tools of Soil Protection in the EU Member States for a Common European Soil Protection Legislation. In *Sustainability*, 2018, roč. 10, č. 8, 2886. DOI: doi:10.3390/su10082886. Dostupné na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/10/8/2886> [cit. 2023-12-01].

Strategické a iné dokumenty

Návrh poslancov Národnej rady Slovenskej republiky Andreja DANKA, Evy ANTOŠOVEJ, Jaroslava PAŠKU a Tibora BERNAŤÁKA na vydanie ústavného zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6167> [cit. 2023-12-01].

Právne predpisy Slovenskej republiky

Zákon č. 220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy a o zmene zákona č. 245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov.